

Semester No	Course Title	Course Code	L	C
I	Core Course I		4	3

Methodology in Samskrit Jyotisha

Aim of the course:

ज्योतिषशास्त्रस्य महत्त्वम् – स्वरूपं – विकासः – लोकोपकारत्वं च अवगन्तुम्।

Objectives of the course:

1. ज्योतिषाध्ययनक्रमम् आवश्यकतां च अवगच्छति।
2. वेदवेदाङ्गविद्यासु ज्योतिषस्य स्थानं जानाति।
3. ज्योतिषशास्त्रस्य स्वरूपम् उत्पत्तिवाकासादीन् च अवगच्छति।
4. ज्योतिषशास्त्रप्रवर्तकानां ग्रन्थानां च परिचयं सम्पादयति।

Course outline:

- Module I - वेदवेदाङ्गपरिचयः तत्र ज्योतिषस्य स्थानम्।
- Module II - ज्योतिषशास्त्रस्वरूपम् उत्पत्तिविकासादयः
- त्रिस्कन्धात्मकत्वम् – तत्र षडङ्गत्वं च।
- Module III - ज्योतिषशास्त्रप्रवर्तकाः आचार्याः –
पञ्चसिद्धान्ताः – प्रधानग्रन्थाः
ग्रन्थकाराश्च।

Essential Reading:

- Module I&III - भारतीयज्योतिषशास्त्रस्येतिहासः –
आचार्यः लोकमणिदाहाल्
(चौखम्बा सुरभारती प्रकाशनम्, वाराणसी)
- Module II - प्रश्नमार्गस्य प्रथमाध्याये 1 तः 12 पर्यन्तं
श्लोकाः।

General Reading:

1. गणकतरङ्गिणी।
2. ज्योतिषप्रवेशिका।

Semester No	Course Title	Course Code	L	C
I	Complementary I		4	3

ज्योतिषशास्त्रपरिचयः

Aim of the course:

ज्योतिषशास्त्रस्य राशिग्रहनक्षत्रादीनां च परिचयो भवति।

Objectives of the course:

1. ज्योतिषशास्त्रस्वरूपं महत्त्वं च जानाति।
2. राशिपरिचयो भवति।
3. ग्रहाणां परिचयः सम्भवति।
4. नक्षत्राणां परिचयः भवति।
5. पञ्चाङ्गविषयं जानाति।

Course outline:

Module I - ज्योतिषप्रशंसा – ज्योतिषस्य वेदाङ्गत्वम्-
नेत्रस्थानम्।

Module II - द्वादश राशयः – तेषामधिपाः – तत्र
नक्षत्रविन्यासः – राशिभावभेदः – भावसंज्ञा -
क्रूरदिसंज्ञाश्च।

Module III - पञ्चाङ्गप्रयोजनम्,
तिथि-वासर-नक्षत्र-योग-करणादीनां परिचयश्च ।

Essential Reading:

Module I - प्रश्नमार्गस्य प्रथमाध्याये 1 तः 12 पर्यन्तं श्लोकाः।

Module II - जातकादेशस्य प्रसक्तभागाः।

Module III - शिशुबोधस्य प्रथमनवकारिकाः।

General Reading:

1. पञ्चबोधः।
2. ज्योतिषप्रवेशिका।

Semester No	Course Title	Course Code	L	C
I	Complementary II		4	3

ग्रहराशिनक्षत्राणां परस्परसम्बन्धः

Aim of the course:

ग्रहराशिनक्षत्रादीनां ज्ञानाय प्रपञ्चस्य विस्तृतत्वस्य अवगमनाय च।

Objectives of the course:

1. अपरिमितगगनमण्डलस्य परिचयं सम्पादयति।
2. द्वादशराशीन् तत्र नक्षत्रविन्यासं च परिचिनोति।।
3. ग्रहविषयकज्ञानं सम्पादयति।
4. होरास्कन्धं परिचिनोति।

Course outline:

Module I - आचार्यवराहमिहिरपरिचयः – होराशब्दार्थश्च।।

Module II - द्वादशराशीनां नामानि तेषां स्वरूपाणि –
नक्षत्रविन्यासः – चरस्थिरादिसंज्ञा
स्वभावाः वर्णाः च।

Module III - ग्रहाणां परिचयः – राश्याधिपत्यं स्वरूपं कारकत्वं च।

Module IV - ग्रहमैत्रीविचारः, बलाबलं षड्वर्गादिकं च।

Essential Reading:

Module I-IV - वराहमिहिरस्य बृहज्जातकस्य प्रथमद्वितीयाध्यायौ।

General Reading:

1. लघुजातकस्य 1 – 4 अध्यायाः।
2. जातकादेशः

Semester No	Course Title	Course Code	L	C
II	Core course II		4	3

पञ्चाङ्गगणितम्

Aim of the course:

नित्यजीवने तिथिवासरनक्षत्रादिव्यवहारः कथमिति ज्ञातुम्।

Objectives of the course:

1. पञ्चाङ्गपरिचयं प्राप्नोति।
2. राष्ट्रियपञ्चाङ्गं पठितुम् अवगच्छति।
3. तिथिवासरदिषु सूर्यचन्द्रयोः स्वाधीनं कालहोराक्रमं च जानाति।
4. पञ्चाङ्गस्य वारनक्षत्रतिथिकरणयोगानाम् आनयनम् अवगच्छति।

Course outline:

Module I - पञ्चाङ्गं प्रति आमुखम्।

Module II - राष्ट्रियपञ्चाङ्गपठनम्।

Module III - तिथिवासरनक्षत्रादीनां पञ्चाङ्गानां नाम –
देवता - विभागादयः।

Module IV - पञ्चानामपि अङ्गानाम् आनयनम्।

Essential Reading:

Module I, II&IV- गणितनिर्णयः – प्रथमोऽध्यायः।

Module II - राष्ट्रियपञ्चाङ्गम्

General Reading:

1. पञ्चबोधः।
2. पञ्चाङ्गमञ्जूषा।

Semester No	Course Title	Course Code	L	C
II	Complementary III		4	3

ज्यतिशास्त्रप्रवेशः

Aim of the course:

राशिग्रहनक्षत्रादीनां ज्ञानाय । प्रपञ्चस्य विस्तृतत्वस्य
अवगमनाय च।

Objectives of the course:

1. अपरिमितगगनमण्डलस्य परिचयं सम्पादयति।
2. द्वादशराशीन् तत्र नक्षत्रविन्यासं च परिचिनेति ।
3. ग्रहविषयकज्ञानं सम्पादयति।
4. होरास्कन्धं परिचिनोति।

Course outline:

Module I - द्वादशराशीनां नामानि तेषां स्वरूपाणि चरस्थिरादिविभाजनं च।

Module II - द्वादशराशिषु सप्तविंशतिनक्षत्राणां विन्यासः।

Module III - ग्रहाणाम् आधिपत्यं स्वरूपं कारकत्वं च।

Module IV - होराशब्दस्य वराहमिहिरविशदीकरणम्।

Essential Reading:

Module I -IV- लघुजातकम् 1 – 4 अध्यायाः।

General Reading:

1. ज्योतिषदीपमाला।
2. शिशुबोधः।
3. बृहज्जातकमस्य 1,2 अध्यायौ।

Semester No	Course Title	Course Code	L	C
II	Complementary IV		4	3

रेखागणितम्

Aim of the course:

बिन्दुः रेखा वक्ररेखा कोणः समकोणः
इत्यादिललितक्षेत्रमितीनाम् अवगमनात् अन्तरिक्षगतगोलानां
स्वरूपान्तरज्ञानवैशिष्ट्यं सम्पादयति।

Objectives of the course:

1. त्रिकोणादिक्षेत्राणां गणनासामर्थ्यं बिन्दुः रेखा
इत्यादिसंज्ञाज्ञानं सम्पादयति।

2. चित्रप्रदर्शनेन कोण-त्रिभुज-चतुर्भुजादीनां शीघ्रावगमनम् अर्जयति ।

3. सोदाहरणसहितं सूत्रवाक्यं मनसि दृढयति।

4. उदाहरणक्रियाद्वारा सूत्रवाक्यसाधूकरणे सिद्धता।

Course outline:

Module I - रेखा- समान्तररेखा- सरलरेखा- इत्यादीनां परिभाषापठनम्।

Module II - रेखा-समान्तररेखा-कोण-त्रिकोणक्षेत्राणां च रचनासामर्थ्यपाटवम्।

Module III - सूत्रवाक्यानां युक्तिवाक्यानां च आधारेण उदाहरणानां परिचयः।

Module IV - उदाहरणानां साहाय्येन सूत्राणां युक्तिम् अन्यप्रश्नानां क्रियापाटवं च साधयति।

Essential Reading:

Module I -IV- रेखागणितम् 1 – 4 अध्यायाः।

General Reading:

1. गोलपरिभाषा

2. अर्वाचीनं ज्योतिर्विज्ञानम्